LOCUL SCRIITOAREI SLOVACE ELENA MARÓTHY – ŠOLTÉSOVÁ ÎN LITERATURA SLOVACĂ MODERNĂ

Ana Motyovszki
Nădlac

Se împlinesc anul acesta 150 de ani de la naşterea scriitoarei slovace Elena Maróthy – Šoltésová, personalitate marcantă în mai multe domenii, ea manifestându-se atât ca prozatoare, redactor al revistei *Živena*, precum şi în calitatea de organizator al mişcării femeilor, una dintre cele patru creatoare – femei ale literaturii slovace de la răscrucea secolelor XIX-XX (alături de Terézia Vansová, Ľudmila Podjavorinská, Božena Slančíková Timrava).

Terézia Vansová, redactor la revista destinată femeilor, *Dennica*, Elena Maróthy – Šoltésová, redactor la *Živena,* sunt primele scriitoare – femei slovace creatoare de opere literare de proporţii considerabile.

La răscrucea secolelor XIX – XX condiţiile economice şi cele sociale facilitau din ce în ce mai mult ca femeile să se implice în viaţa publică, dar activitatea multilaterală pe care a desfăşurat-o Elena Maróthy – Šoltésová a fost deseori încununată de succes şi datorită virtuţilor sale, personalitatea sa evidenţiindu-se prin calităţi, precum spiritul organizatoric, un dezvoltat simţ critic, atitudine realistă faţă de tot ce întreprindea. Prin opera ei literară, critică, publicistică a adus o contribuţie însemnată la dezvoltarea vieţii publice slovace, a literaturii slovace şi nu în ultimul rând a mişcării femeilor. O asemenea paletă de activităţi, amplă pentru vremea respectivă, se datora, evident, trăsăturilor de caracter, dispoziţiilor moştenite de la părinţi, educaţiei primite în familie, Šoltésová formându-seîn familia poetului Daniel Maróthy, unul dintre discipolii şcolii romantice, oblăduite de ilustrul om de cultură Ľudovít Štúr.

Elena Maróthy-Šoltésová s-a născut la 6.01.1855 la Krupina, a copilărit în satul Ľuboreč- regiunea Novohrad, ceea ce i-a permis să descopere bunătatea sufletească a omului de rând şi totodată să se bucure de dragostea pe care oamenii locului şi-o manifestau faţă de „orfana preotului“ mama ei murind de tânără. Probabil aceasta este şi sursa spiritului democratic al Šoltésovei, ea trăind din copilărie experienţa cunoaşterii sufletului generos al omului simplu din mediul rural.[1]

După studiile de la Institutul de fete de la Lučenec, şi-a perfecţionat cunoştinţele de maghiară şi germană în Spiš, iar după ce dobândeşte cunoştinţele

BDD-A24327 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

practice privind treburile gospodăreşti la mama ei vitregă Lujza Bauer, se căsătoreşte în anul 1875 cu Ľudovít Šoltés, ajungând cu această ocazie la Martin, centrul cultural şi literar slovac din acea vreme. Aici îşi petrece restul vieţii având parte de multe clipe fericite, dar şi mai puţin senine până când se stinge la 11. 03. 1939.

Pe scena literară se afirmă cu mult succes încă de la debut. Astfel prima ei lucrare *Na dedine – La ţară,* publicată în revista literară *Slovenské pohľady în 1881 obţine premiul I (50 de franci în aur). Încurajată de acest rezultat, îşi continuă activitatea literară cu schiţa Prípravy k svadbe - Pregătiri pentru nuntă(1882)în care face uz de material documentar de factură etnografică. Povestirea V černickej škole - În şcoala de la Černice (1891) aduce în prim plan obiceiurile din Novohrad , valorificând amintirile din tinereţe ale autoarei.*

După primul roman datorat unei autoare- femeie, *Sirota Podhradských-Orfana Podhradsky*, semnat de Terézia Vansová, drumul odată deschis este continuat în literatura slovacă de apariţia celui de-al doilea roman, *Proti prúdu - Împotriva valului,* de data aceasta al scriitoarei Elena Maróthy - Šoltésová.

Cele două romane au unele aspecte în comun, altele diferă. Astfel acţiunea simplă, lineară, personajele idealizate, la fel şi scopurile acestora, toate acestea se resfrâng asupra rezultatelor care par modeste în comparaţie cu ceea ce intenţiona Šoltésová, romanul social *Proti prúdu - Împotriva valului* se dovedeşte a fiplin de elemente didacticiste, de idilism şi idealizare. Acţiunea începe, la fel ca în prozele Vansovei, în tren. Doamna Laskárová călătoreşte cu fiica ei Oľga, prilej de a face cunoştinţă cu un nobil, Fraňo Šavelský, care o place pe Oľga şi mai târziu o ia de soţie. Datorită însuşirilor sale *pozitive,* ea îl atrage pe Šavelský de partea celor care se dedică trup şi suflet *cauzei naţionale.* La început indiferent la cauza naţională, Šavelský devine treptat un reprezentant al mişcării naţionale, fiind în primul rând influenţat de Oľga. Soţie model, îşi susţine bărbatul în permanenţă în chestiuni politice, în lupta naţională. Dar personajul feminin, Oľga Laskárová, e caracterizată la modul ideal, înzestrată fiind de autoare numai de calităţi ieşite din comun, virtuţi, are suflet nobil, e cultă, hotărâtă în acţiunile sale, ceea ce până la urmă *deranjează*.

Puterea acesteia se răsfrânge oarecum şi în afara cercului familial, pentru că în jurul familiei Šavelský se grupează celelalte personaje, precum sunt preoţii Antoniovci din Mitňany, bătrânul Laskár, Ľudovít cu soţia Marína, Ivan Laskár cu logodnica Fedora Angeličová. Un singur eveniment zguduie viaţa acestei familii care duce a existenţă cotidiană în aparenţă monotonă, şi anume moartea fiului lor Bohumil.

Mesajul romanului avansează o soluţie a problemei naţionale, arată că mai există alternative capabile să atragă mai mulţi adepţi de partea patrioţilor slovaci şi astfel creşte şansa de biruinţă. Concepţia politică a luptei naţionale propusă şi susţinută în romanul Elenei Maróthy- Šoltésová, în ciuda tuturor

BDD-A24327 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

elementelor realiste ale vieţii surprinse în zugrăvirea cadrului acţiunii, este una neviabilă, idealistă, izvorâtă din ideile şi părerile conservatoare ale politicienilor de la Martin, fapt remarcat şi criticat de Martin Kukučín în articolul *Niekoľko myšlienok o románe Eleny Maróthy-Šoltésovej Proti prúdu- Câteva idei despre romanul Elenei Maróthy - Šoltésová Împotriva valului* din *Slovenské pohľady, 1894.*

Abia peste ani Šoltésová îşi dă seama de idealismul concepţiei sale, şi-l recunoaşte ca atare. Dar ea vroia,în romanul *Proti prúdu,* să atragă atenţia asupra potenţialului ascuns pe care îl reprezentau femeile slovace, şi pe de altă parte şi calea, modalităţile de afirmare a femeilor slovace în mişcarea de emancipare naţională. Oľga Laskárová este *personajul model* creat în acest scop, ea oglindind trăsăturile pozitive ale mişcării femeilor în Slovacia. Pe lângă aceasta intenţia scriitoarei era, ca şi la colega ei în ale scrisului, Terézia Vansová, să contracareze lectura din literatura maghiară şi germană, ceea ce a fost fără îndoială un lucru salutar, precum era nobilă şi dorinţa de a forma şi educa gustul estetic al cititoarelor femei. Cu toate acestea însă, i se poate pe drept cuvânt reproşa abordarea simplistă a problemelor, cum, de altfel a făcut-o Svetozár Hurban Vajanský când nota în recenzia romanului:"...numai simplul fapt de a simplifica şi prezenta realitatea mai "senină" duce la scăderea valorii a celor două volume..." .[2]

Pentru a înţelege raportul dintre real şi ideal la scriitoarea slovacă, este necesar să facem o incursiune în trecutul ei, pentru a vedea cum s-a format ca om şi care au fost influenţele care i-au modelat personalitatea. Elena Maróthy – Šoltésová s-a născut într-o familie de oameni instruiţi şi culţi, tatăl ei, Daniel Maróthy a fost preot şi poet, prin urmare era de neconceput ca *problema naţională*să devină pentru scriitoare o chestiune de opţiune, o problemă care să sufere discuţii. Problema naţională era *o realitate* în sânul căreia a crescut Šoltésová şi n-a abdicat nici o clipă de la acest *scop nobil.*

Spiritul de răspundere, dorinţa de a fi utilă poporului, simţul datoriei, sunt trăsăturile caracteristice pentru această personalitate, ceea ce a făcut ca întreaga viaţă să şi-o dedice obştii. La douăzeci de ani a acceptat să încheie o căsătorie de conivenţă cu un bărbat pentru care inima ei nu a vibrat niciodată, a rămas tăcută, cum recunoaşte în autobiografia sa romanţată.[3] Prin căsătorie ajunge, în schimb, în centrul cultural de răsunet al timpurilor – Martin. În alt context, neavând ocazii să-şi dezvolte calităţile organizatorice şi scriitoriceşti, viaţa scriitoarei probabil s-ar fi desfăşurat cu totul diferit. La Martin i s-a oferit şansa să se manifeste atât în cadrul mişcării femeilor, cât şi în domeniul literaturii. Aici a cules succesele scriitoriceşti, dar totodată s-a confruntat cu vitregia sorţii, fiind lovită de o tragedie cumplită - moartea succesivă a celor doi copii ai săi. Ani de zile a susţinut întemeierea Institutelor pentru fete, fapt fructificat mult mai târziu, după anul 1918. Scopul Šoltésovei nu era emanciparea în sine a femeii, ci angajarea acesteia în lupta naţională, în primul rând ca susţinătoare a bărbatului.[4]

BDD-A24327 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

Concepția ei asupra rolului femeii în lupta națională şi în general o întâlnim în proza scriitoarei. Eroinele realizează conştiința valorii proprii, dar aportul lor la sprijinirea bărbatului în acțiunea sa se dovedeşte a fi modest. Ajutorul este mai degrabă unul moral şi se realizează mai mult în planul ideilor, soțiile îşi încurajează soții în munca lor, justifică finalitatea zbaterii lor.

La sfârşitul secolului al XIX-lea primii paşi de emancipare a femeii trezeau neîncredere şi în rândul unor corifei naționali, precum Svetozár Hurban Vajanský. Šoltésová nu s-a dovedit a fi doar *o entuziastă romantică*, condusă de sentimente, ci şi o fire net *realistă,* ceea ce generează voință, sistematizare, nu în ultimul rând *multă energie* pe care se baza, fără gesturi romantice, aceste virtuți ajutând-o să obțină succese în contextul literar – istoric dat. Faptul de a se angaja în problemele naționale este pentru Šoltésová o vocație atât în viața de zi cu zi, cât şi în creația literară. Opera literară a Šoltésovei, caracterizată de contradicții, a fost pe de o parte încurajată, chiar privită cu entuziasm, pe de altă parte supusă criticii aspre.

Referindu-se la creația sa literară, scriitoarea utilizează termenul de „realism ideal„. Aici trebuie să acordăm atenție termenului de „ideal" care nu poate fi confundat cu termenul de „idealizat" deşi acesta poate fi decelat din creația ei atunci când se vorbeşte de „moral, etic".

Pentru Šoltésová conta foarte mult ideea că „... inevitabil, de veacuri, forța majoră o reprezintă moralitatea..." Acest principiu *complica* poziția autoarei, deoarece viața reală apărea diferit, în altă lumină, motiv pentru care scriitoarea introducea *în acțiune parametrul ideal,* care pare un scop compensatoriu.

De aici şi neconcordanța dintre cele trăite *real* şi *ideea* prozei, ideea creației literare, de aici şi inevitabila *contradicție* dintre acestea. Tensiunea, neconcordanța dintre real şi literar apare mai accentuată, mai vizibilă, în romanul în două volume *Proti prúdu – Contra valului*(1894).[5] Polemicile în legătură cu această operă literară erau la ordinea zilei. În timp ce reproşurile lui Vajanský se legau de nivelul artistic al romanului, T. Milkin nu era mulțumit de realismul operei, iar M. Kukučín cu tratarea problemei nobilimii.

Nu putem să ocolim nici aprecierile în legătură cu romanul *Proti prúdu- Împotriva valului,* de exemplu cele ale reprezentantului criticii literare ale realismului ceh, profesorul *Tomáš Garrigue Masaryk* [6](1850 - 1937). *E posibil că romanul amintit emana ceva ce reacționa la curgerea timpului.*[7] *Probabil că erau speranța şi încrederea pe care romanul le dăruia tuturor, încrederea ce provenea dintr-o etică a vieții de familie în vremurile de restrişte, de maghiarizare, de încălcare a drepturilor elementare ale omului.*

Tabloul vieții din sânul familiei Šavelský pare a fi îmbogățit cu aspecte autobiografice, la fel şi cel din povestirea *V čiernickej škole - Şcoala de la Čiernice,* adăugându-se şi elemente de dialect, etnografice. O componentă în plus este *experimentul ideatic* al inimii scriitoarei, care, se pare, n-a cunoscut iubirea

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

adevărată. În orice caz *V čiernickej škole* idealismul prezent nu se află la cote supărătoare, nu deranjează nici personajul principal masculin ideal, Pavel Mikuš.[8] Relația lui cu Johanka este una dintre cele mai frumoase din literatura slovacă.

Acțiunea romanului, lipsită de dramatism, în cazul în care scriitoarea vrea s-o insoliteze cu evenimente deosebite, acestea par mult prea artificiale şi nu rezultă cu necesitate din dezvoltarea caracterelor şi din acțiunile personajelor. Dacă adăugăm şi faptul că scriitoarea n-a acordat atenția cuvenită diferențierii limbajului folosit de diferite categorii de personaje, trebuie să constatăm în mod inevitabil că din punct de vedere stilistic descrierea şi narațiunea sunt cam aride.

Din punctul de vedere al lui Svetozár Hurban Vajanský în cazul romanului *Proti prúdu – Împotriva valului* lipsesc scene puternice, drama sufletească, enigmele societății, drept urmare piesa redusă la viața familială este „pictată" *alb pe alb,* însemnând că lipsesc contrastele cuvenite. [9]

Martin Kukučín, în schimb, apreciază absența sentimentalismului, realismul temei; reproşurile scriitorului realist se referă la partea a doua a romanului, locul care a estompat parcă şi realismul primei părți. Cauza putea fi *concepția nerealistă*a Šoltésovei *privind locul nobilimii în viața socială.*[10]

Atât Vajanský, cât şi Kukučín admit faptul că Šoltésová *idealizează realitatea*în romanul *Proti prúdu – Împotriva valului*, însă Kukučín exprimă faptul diferit, plastic: Contrastele convenționale neagă realismul narațiunii, autoarea parcă „scrie„ *cu alb pe negru,* idealizând exagerat. La sfatul lui Jaroslav Vlček, Šoltésová aduce completări romanului, încât reuşeşte să construiască douăzeci şi şapte de capitole în partea I, iar în partea a II-a douăzeci de capitole. Cu toate acestea, pare-se că „lipseşte" partea a III-a – foarte importantă în care personajul principal să acționeze. Romanul, pe lângă firul principal al acțiunii, este îmbogățit cu multe comentarii privind problemele familiale şi sociale din Slovacia de la sfârşitul secolului al XIX-lea, devenind astfel o adevărată enciclopedie beletristică.

Aceste trăsături ale stilului cu urmări de natură estetică se regăsesc de asemenea, în lucrările de proză scurtă ce vor urma: *Prvé previnenie - Prima greşeală* (1896), *Popelka - Cenuşăreasa* (1898), *Za letného večera - Seara de vară* (1902)*,* deşi spiritul critic s-a accentuat considerabil.

Vehemența critică va creşte treptat în intensitate, scriitoarea renunțând la părerile şi principiile estetice propagate de către spiritul tutelar al vieții literare şi formatorul de opinii Svetozár Hurban Vajanský.

Acum iau ființă cele mai importante lucrări literare şi critice ale Šoltésovei.

Începând cu anul 1879 consemnează observații, notițe privind copiii ei Elenka şi Ivan - "de la leagăn până la morminte" din care publică în anul 1885 câteva fragmente în *Almanahul Živenei* sub titlul de *Umierajúce dieťa – Copilul care moare,* iar altele în revista *Živena,*şi care între anii 1923-1924 devine

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

romanul *Moje deti - Copiii mei,* operă literară unică în literatura slovacă, primită favorabil de critica literară, apreciată şi tradusă în mai multe limbi(şi anume în croată şi franceză). Prima parte a romanului deci este publicată încă în 1885, cea de-a doua între 1913-1917. În *Moje deti - Copiii mei* asistăm la o „convertire" spre *adevărul vieţii şi cel artistic,* este începutul perioadei cu orientare realistă care în timp câştigă din ce în ce mai mult teren faţă de romanele bazate pe ficţiune.

Romanul *Moje deti - Copiii mei* (1923-1924)*,* operă literară unică în literatura slovacă, tradusă în mai multe limbi, cuprinde însemnările mamei privind etapele dezvoltării lor psihice şi intelectuale, formarea caracterelor şi raportarea lor la lumea înconjurătoare. Gingăşia sufletului de copil ste surprinsă cu multă măiestrie, scriitoarea-mamă cercetează cu multă tandreţe şi afecţiune universul afectiv şi emoţional al copiilor săi dragi, prezintă cititorilor vârsta copilăriei cu mult tact şi iubire maternă.

Atât viaţa de familie, cât şi iubirea dintre soţi sunt apreciate ca nişte categorii de bază, fundamentale ale existenţei. Destinul propriei căsnicii devine dramatic pentru scriitoare atunci când îşi pierde copiii. Tragismul îşi pune amprenta şi pe sufletul fragil al femeii încercate de necazuri. Criticul literar slovac *Vladimír Petrík* (1929) consideră pe bună dreptate că tocmai prin durerea inimii a celei ce a fost mamă a doi copii se naşte tonul poetic concretizat în creaţia sa, în romanul în două volume *Moje deti - Copiii mei* (1923-1924), care poate fi considerat parţial o lucrare documentară.

Romanul aduce o nouă abordare, aici autoarea s-a eliberat de *obligaţia* de a-şi ajuta poporul prin creaţia literară. Obligaţia faţă de popor este înlocuită pur şi simplu cu omenescul. Experienţa maternă este încredinţată jurnalului, consemnată, după care urmează reluarea materialului, reaşezarea conform ierarhiei valorilor, cântărirea critică a celor scrise, alegerea capitolelor edificatoare, veghind asupra acestui demers cu sufletul său înţelegător şi intelectul exigent. Astfel tema, care prin natura ei este susceptibilă de o tratare sentimentalistă, prin eforturile scriitoarei reuşeşte să se întrupeze într-o operă de factură unică.

Romanul *Moje deti,* datorită formei sale originale, inedite, se constituie într-o specie situată la graniţa dintre beletristică şi proza biografică. Chiar dacă autoarea nu mizează pe ficţiune, lucrarea are certe valenţe beletristice ca urmare a procedeelor artistice utilizate.

Romanul poate fi privit ca o lucrare biografică al cărei scop primar nu este prezentarea propriei persoane, prevalând importanţa însemnărilor mamei despre copiii săi, realizată iniţial doar pentru propriul său suflet şi nu cu scopulde a fi publicate, ceea ce îi conferă caracter documentar deosebit de interesant, veridicitatea datelor îmbinându-se cu viziunea subiectivă a scriitoarei, iar legătura puternică dintre mamă şi copiii ei „deconspiră" şi aspecte din biografia Šoltésovei.

BDD-A24327 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

Problema încadrării acestei lucrări la o specie anume s-a pus de la bun început. Scriitoarea şi-a desemnat lucrarea sa drept „însemnări şi povestiri", ulterior însă critica literară a făcut uz de o sumedenie de termeni referindu-se la această lucrare inedită: note de jurnal, carte – jurnal, roman - cronică, memorii, roman biografic etc.

Critica literară consideră că romanul în două volume *Moje deti – Copiii mei* reprezintă opera cea mai valoroasă a Elenei Maróthy - Šoltésová, cu toate că primele apariţii în 1923, 1924 nu atinseseră succesul înregistrat cu ocazia editării romanului *Proti prúdu - Împotriva valului.*[11] Faptul nu ne poate mira, întrucât *Moje deti – Copiii mei* apare într-un context literar cu totul diferit, opunându-se tendinţelor moderniste ale tinerei generaţii care refuză să considere literatura ca o simplă „ imagine a vieţii". După anul 1945 romanul a cunoscut mai multe ediţii, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul romanului *Proti prúdu- Împotriva valului*. Şi în acest caz ierarhia valorilor clasifică şi diferenţiază operele literare amintite.

Lucrarea *Moje deti - Copiii mei* a fost în repetate rânduri apreciată mai mult de către specialiştii din domeniul pedagogiei,[12] care au apreciat romanul datorită faptului că aici se consemnează *pentru prima dată evoluţia limbajului copilului, formarea cuvintelor, a vocabularului.* În urmărirea modului cum se dezvoltă limbajul la copii, acest roman este apreciat în Slovacia ca un adevăratul act de pionierat, fiind un exemplu rar de operă literară care suscită interes nu numai din partea obştii literare ci şi a celei de specialitate. Cu toate acestea, romanul nu este lipsit de farmecul atmosferei poetice, degajată de tandreţea sufletului matern, conferind lucrării trăsături unice, originale.

Tema romanului – jurnal[13] este urmărirea şi consemnarea dezvoltării personalităţii copilului, voinţa de a cunoaşte şi înţelege trăsăturile de caracter ale propriilor copii. Portretul povestitoarei, al mamei fericite de la începutul cărţii, se transformă treptat, adăugându-se sentimente pesimiste de nesiguranţă, încât până în cele din urmă romanul - jurnal *Moje deti – Copiii mei*[14] pare a fi scris de M. Šoltésová „cu cerneală neagră pe fond negru.„[15] Unele pasaje unde-şi găsesc locul cugetări privind locul şi rolul femeii, ideea păcii, ideea idealismului contribuie la schiţarea autoportretului Šoltésovei.[16] Astfel, mulţumită digresiunilor pe care le face scriitoarea meditând asupra vieţii, cititorul intră în posesia cunoştinţelor despre filozofia ei bazată pe fideism.

Svetozár Hurban Vajanský în recenzia lucrării *Umierajúce dieťa-Copilul care moare,* publicată în *Almanahul Živenei* în anul 1886, aduce o critică aspră la adresa Šoltésovei, deoarece această scriere nu corespundea concepţiei criticului privind criteriile estetice şi ale artei. Acesta îi reproşa scriitoarei că exagerează cu tonul emoţionat, pasajele în care rolul mamei devine preponderent în detrimentul scriiturii duc la scăderea valorii estetice. Vajanský afirmă pe un ton imperativ: „A impune sufletului o durere aproape fizică – nu este scopul artei… La categoria suferinţei, artistul trebuie să fie parcimonios…Operei estetice îi

BDD-A24327 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

revine şi rolul de a ne aduce bucurie, de a ne înălța!"

Šoltésová se apără împotriva acestui „atac pe considerente estetice„ în scrisoarea din 7.03.1886, adresată Teréziei Vansová: „Scopul meu n-a fost crearea unei opere artistice înalte, am schițat doar durerea maternă la moartea copilului, durerea vie, arzătoare, aşa cum este ea în realitate, nu diminuată din considerente artistice…Vajanský a înălțat ştacheta mult prea mult în cazul lucrării mele modeste, compuse pentru almanah."[17]

Chiar dacă scriitoarea arborează o atitudine modestă, susținând că în cazul acestei lucrări nu poate fi vorba de vreun proces de elaborare, adevărul este puțin diferit, fapt menționat de istoricul literar Ivan Kusý care atrage atenția că în *Moje deti – Copiii mei* nu este vorba de o redare mecanică a realității, că asistăm la ierarhizarea faptelor cu scopul de a clădi un întreg, un portret general.[18]

Construcția romanului nu se axează pe o acțiune în accepțiunea clasică a cuvântului, deci nu urmăreşte un subiect epic, cu fazele sale de rigoare, compoziția fiind mult diferită față de lucrările bazate pe ficțiune. Există totuşi un conflict, o intrigă, concepută şi ea în mod inedit ca o întâlnire a vieții cu moartea. Acest conflict ireductibil dar firesc, dobândeşte în lucrarea Šoltésovei o altă tentă, lipsită de banalitate, ba mai mult, ia o înfățişare marcată puternic de emoție autentică cu certe virtuți estetice. Astfel se face că acest document cu caracter biografic reuşeşte să se ridice la valoarea unei opere artistice bazate pe ficțiune.

Acțiunea jurnalului, cât există ea, se rezumă la microuniversul restrâns al familiei şi al împrejurimilor, fără a se ocupa de „lumea largă", de evenimentele cultural – sociale din Martin.[19] În *Moje deti - Copiii mei* romanciera prezintă faptele şi situațiile pe principiul enumerației, ordonându-le linear, foloseşte narațiunea şi descriereaîn concordanță cu scopul inițial al lucrării care nu era, după cum am mai arătat, unul publicistic. Astfel în prima parte recurge mai mult la povestirea unor evenimente mai scurte, capitolele finale având caracter descriptiv, mai mult static.

Nici în această scriere Šoltésová nu renunță la prezentarea aspectelor legate de problema națională, deşi, evident, ponderea lor este mai mică. Profită de studiile fiului ei Ivan în oraşul Prešov, pentru a aduce vorba, odată cu descrierea amănunțită a altor chestiuni, şi de problema învățământului în limba națională la răscrucea secolelor XIX - XX. Lupta națională este redată acum cu un patetism diminuat, dar meditația poartă aceleaşi caracteristici ale modului tradițional, didacticist în a trata problema limbii, a învățământului şi cea a maghiarizării.[20]

Dialogul este folosit cu succes pentru a dinamiza acțiunea, în cazul unor replici observăm chiar şi tentativa de a surprinde anumite situații comice, de a conferi textului valori umoristice într-un mod original, propriu personalității autoarei, umorul acesteia fiind net diferit față de umorul Vansovei din jurnalul de călătorie, față de ironia Timravei, sau zâmbetul blajin al lui Kukučín. Šoltésová având o altă fire, poate fi considerată o scriitoare a seriozității, deseori mai

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

degrabă patetică, decât optimistă. Ea recurge la virtuțile umorului pentru a înviora textul, făcând uz de situații comice, întâmplări hazlii, replici pline de spirit.[21]

Romanul – jurnal este compus din nouă capitole ale căror denumiri dezvăluie tema fiecăruia, de exemplu *Gymnazista - Elevul de gimnaziu, Adultul, Pri cieli – La sosire.* Uneori scriitoarea se lasă furată de câte un motiv, pe care îl dezvoltă ca o acțiune paralelă, atât în planul povestirii principale, cât şi povestind întâmplări din copilăria sa, cum s-a întâmplat în cazul amintirilor despre câinele din Ľuboreč, localitatea în care a copilărit scriitoarea. Limbajul copiilor ocupă loc însemnat, creează atmosfera adecvată, menită să impresioneze emoțional cititorul.

Epilogul romanului – jurnal denumit *Dodatok – Adaos,* oferă cheia pentru a înțelege ideea directoare a operei, scopul acesteia fiind *mesajul etic* îndreptat împotriva războiului barbar. [22]

În deceniul al doilea al secolului XX,Šoltésová a luat decizia să se dedice prozei memorialistice, scriind o proză autobiografică - *Sedemdesiat rokov života – Şaptezeci de ani de viață* (1925) în care prezintă experiențele sale din tinerețe, apropie cititorului viața familiei în care a crescut, arată ce a determinat-o să-şi dedice viața poporului său. Amintirile se încheie odată cu plecarea la Martin după căsătorie, fără să prezinte viața sa în acest oraş, însemnat ca centru cultural al slovacilor la răscrucea secolelor XIX-XX.

Interesul scriitoarei pentru proza memorialistică şi documentară, cum de altfel s-a întâmplat şi la Terézia Vansová se explică prin situația existentă în literatura slovacă, unde erau în vogă în perioada realismului literar slovac, în afară de speciile caracteristice curentului(romanul, nuvela, povestirea, schița) şi speciile de literatură memorialistică, documentară, ştiințifică. Astfel de lucrări se publicau în diferite reviste, acestea conținând rubrici speciale, rezervate memoriilor, jurnalelor, notelor de călătorii. Printre alții, Svetozár Hurban Vajanský a introdus şi cultivat timp de cincizeci de ani, specii ca schița de voiaj, reportajul de voiaj, în paralel cu nuvelele, romanele şi poeziile sale, proză sub formă de jurnal, jurnalele acaparând treptat întreaga sa creație literară. Povestiri biografice, memorii, dăduseră literaturii Francisci, Zechenter, Hurban, Daxner, literatura din a doua jumătate a secolului al XIX-lea inclinând mai mult spre jurnale de călătorie, cărora s-au dedicat Vajanský, Kukučín, Tajovský, genul nefiind străin nici scriitoarelor - femei, precum Vansová, Šoltésová.

Proza documentară a E. M. Šoltésová se bazează pe elementele propriei biografii. Avem în vedere scrierea *Sedemdesiat rokov života – Şaptezeci de ani de viață*, lucrare în care autoarea zugrăveşte douăzeci de ani din perioada tinereții sale, destăinuie concepția sa despre viață şi literatură, înlesnindu-ne cunoaşterea personalității sale de scriitor.

Opiniile Šoltésovei privind literatura, de asemenea, valorile artistice şi culturale, sunt oglindite în lucrările sale de publicistică şi critică, precum şi în

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

corespondența personală, în mod deosebit în corespondența cu Timrava.[23] Astfel se conturează portretul psihic al unei personalități armonioase, cu o bogată experiență de viață, cu trăiri spirituale profunde.

NOTE

1. Vezi scrierea autobiografică *Sedemdesiat rokov života*, publicată în revista *Slovenské pohľady,* 1925.

2. Milan Pišút, *Dejiny slovenskej literatúry, B*ratislava, Obzor, 1984, p. 362.

3. Elena Maróthy- Šoltésová: *Sedemdesiat rokov živata,* p.56, în volumul *Výbor so spisov,* Martin, Matica slovenská, 1936.

4. Šoltésová nu considera că femeii i-ar reveni întâietatea în cadrul luptei naționale, aceasta nu trebuia să lupte de una singură pentru națiune, ci să-şi susțină bărbatul în atingerea acestui scop nobil, precum o podoabă de preț, o zână bună a acestuia.

5. Cert este că popularitatea romanului creştea, acesta fiind tradus în limba cehă, croată.

6. Pentru Masaryk literatura constituia în primul rând sursa pentru studierea aspectelor sociale, iar critica literară un mijloc de educare. De aceea se opunea cu îndârjire romantismului şi naturalismului.V. *Panorama české literatury,* Olomouc, 1994, p. 189.

7. E.M. Šoltésová , datorită educației şi cunoştințelor sale, s-a dovedit a fi extrem de exigentă față de propria persoană, de asemenea critica aspru imoralitatea şi maghiarizarea.

8. Acțiunea nefiind lineară, cititorul mileniului III poate fi „deranjat“ numai de elementele etnografice în cazul că nu le apreciază ca un document al secolului XIX.

9. S. H. Vajanský, *State o slovenskej literatúre,* Bratislava, 1956, p. 498-506.

10. V. M. Kukučín, *Dielo XX, Závažné skúsenosti,* Bratislava, 1971, p. 394-402.

11. V. Ružička, *Pedagogické prvky v knihe Eleny Maróthy Šoltésovej Moje deti- Elementele pedagogice în cartea E. M. Šoltésovei Moje deti*, în *„Jednotná škola“*, an. 10/1955, nr. 6, p. 658-673; J. Šperko, *Pedagogicko- psychologický profil románu E. M. Šoltésovej Moje deti- Aspectul pedagogico- psihologic al romanului E. M.Šoltésová Moje deti, în „Zborník Filozofickej fakulty Vysokej školy pedagogickej v Prešove.“* I. Časť, pedagogicko- psychologická. Bratislava, 1957, p. 33.

12. Caracteristicile unui jurnal se întâlnesc la Šoltésová şi în cazul nuvelei *Popoluška – Cenuşăreasa(1889).*

13. Istoricul literar Ján Števček afirmă că romanul *Moje deti „*ține locul unui roman psihologic în literatura slovacă.” V. Ján Števček, *Esej o slovenskom románe,* Bratislava, 1979, p. 175-176.

14. Oskár Čepan, *Dva typy Šoltésovej prózy,* în *„Slovenská literatúra,“* 32/1985, nr.5, p. 385.

15. E. M. Šoltésová, *Moje deti,* Bratislava, Tatran, 1968, p. 172.

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)

16. E. M. Šoltésová, *Pohľady na literatúru,* Bratislava, 1958, p. 224.

17. V. *Dejiny úry III.,* Bratislava, Vydavateľstvo SAV, 1965, p. 544.

18. Aflăm, colateral, de exemplu, despre incendiul catastrofal de la Martin din primăvara anului 1881 şi urmările acestuia pentru familia ei, despre prezența armatei maghiare din anul 1882.

19. Problema învățământului şi a şcolilor slovace a preocupat-o pe Šoltésová de la bun început. Pentru prima dată tratează această problemă în anul 1873 în textul cu tentă polemică *Odveta z Hornej zeme-Răspuns din Țara de Sus,* în "*Národné noviny",* 4/1873, nr. 110. Aceasta a fost prima luare de poziție a scriitoarei.

20. Exemplificăm cu un schimb de replici între copil şi mamă, în care ea acceptă regula jocului şi respectă punctul de vedere al micuțului interlocutor: „Mamă, tu ştii ce înseamnă a se însura?"

„Nu ştiu, eu... dar dacă-mi spui tu, am să ştiu."

„Deci, ştii – aşa, să-ți alegi o soțioară." Explică cu multă importanță. „Şi eu îmi voi alege", adăugă vioi.

„Nu mai spune-! Şi când?"

„Mâine!"

21. V. E. M. Šoltésová, *Moje deti,* Bratislava, Tatran, 1968, p. 147.

22. Op. citată, p. 392.

23. Šoltésová prima apreciază opera realistă a lui Janko Jesenský, de asemenea, plasează pe un loc meritoriu opera B. S. Timrava. Despre ea însăşi se exprimă în scrisoarea din 19.12. 1931 adresată Timravei : „... nici eu nu produc nimic, în afară de câteva texte. Dar beletristica mea nu stă sigur pe piciore, fiind cufundată în idealism, pe care nu-l scuză viața, este deci în afara realității vieții, de aceea nu mai scriu. Şi de cele create a trebuit să mă distanțez. Şi nici n-am linişte ca să pot să mă dedic creației. Şi capul meu nu mai are energia necesară de a accede în modalități noi…" V. Karol Rosenbaum, *Introducere*, în volumul Elena Maróthy – Šoltésová*, Moje deti*, Martin, 1952, p. 23.

BDD-A24327 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:07 UTC)